

Duurzaamheidsmonitor 2023

Duurzame
campus

Duurzaamheid in
onderzoek en onderwijs

Bewustwording en
betrokkenheid

Samen aan
de slag

VOORWOORD

De Universiteit Leiden als *change agent*

Als universiteit hebben we een unieke kans en verantwoordelijkheid om een *change agent* te zijn op het gebied van duurzaamheid. Vanuit die rol willen we inspireren tot duurzaam denken én doen. We streven naar een groene, gezonde en inclusieve campus met een positieve impact op het gebied van klimaat en circulariteit.

We zijn trots op onze groeiende community van medewerkers en studenten die afgelopen jaar hebben bijgedragen aan het verduurzamen van onze universiteit. Veel van onze medewerkers zetten hun expertise in en veel van onze studenten dragen hun passie voor verandering uit. Hun bereidheid tot samenwerking en hun betrokkenheid zijn essentieel voor het realiseren van onze duurzaamheidsdoelstellingen.

Deze Duurzaamheidsmonitor 2023 biedt een overzicht van de duurzame initiatieven en activiteiten waaraan de Universiteit Leiden dit jaar heeft gewerkt. We zijn trots op de inter- en transdisciplinaire samenwerking in het Liveable-Planet-programma, het Biodiversiteitsnetwerk en het Citizen Science Lab. Studenten zijn in 2023 in verschillende curriculaire en extra curriculaire onderwijsprogramma's aan de slag gegaan met uiteenlopende duurzaamheidsvraagstukken.

Daarnaast hebben we onze rol als *change agent* benut om de CO₂-footprint van de hele organisatie te verkleinen. Onder andere door zuiniger om te gaan met grondstoffen en door het energiegebruik van de universiteit verder terug te dringen. Om duurzamer te handelen moeten we eerst duurzamer leren

denken. We hebben dit duurzaam denken in 2023 gestimuleerd door ons onderwijsaanbod over duurzame thema's uit te breiden en door meer en beter te communiceren over duurzame initiatieven en onderzoeksprojecten.

Ook hebben we in 2023 besloten kritischer te kijken naar onderzoekssamenwerkingen met de fossiele industrie, en een begin gemaakt met de ontwikkeling van nieuw beleid op dit gebied. De opening van het academisch jaar in september stond geheel in het teken van duurzaamheid. Tijdens deze bijeenkomst was er naast optimisme ook ruimte voor een kritische noot.

We hebben dit jaar onze Duurzaamheidsvisie 2030 concreter gemaakt. Samen met medewerkers en studenten hebben we onze ambities uitgewerkt in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026. Deze monitor biedt een overzicht van onze duurzaamheidsinspanningen. Door hier transparant over te zijn informeren we niet alleen onze universitaire gemeenschap over wat we doen, maar bieden we ook inspiratie voor iedereen die naar een duurzamere wereld streeft.

College van Bestuur,

Prof.mr. Annetje Ottow, voorzitter

Prof.dr.ir. Hester Bijl, rector magnificus

Drs. Martijn Ridderbos RC, vicevoorzitter

Leiden, juli 2023

Duurzaamheidsmonitor in het kort

Inhoud

Voorwoord	2
Duurzaamheidsmonitor in het kort	3
Feiten en cijfers	4
Duurzaamheidsvisie 2030	5
Samen aan de slag	
Versterken van duurzaamheidsbeleid in de organisatie	6
Intensiveren van strategische samenwerking	7
Duurzaamheid in onderwijs	8
Duurzaamheid in onderzoek	10
Bewustwording en betrokkenheid	12
LUGO	13
Duurzame campus	
Klimaatmitigatie	15
Duurzame leefomgeving	18
Naar een circulaire economie	20
CO ₂ -footprint	22

PIJLER	DOEL	EEN GREEP UIT DE RESULTATEN UIT 2023
	<ul style="list-style-type: none"> • Meer inzicht krijgen in wereldwijde, nationale en regionale duurzaamheidsvraagstukken • Kennis ontwikkelen voor de juiste oplossingen • Ondersteunen van docenten • Vergroten zichtbaarheid van duurzaam onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> • Liveable Planet en het Leiden Biodiversity Network hebben in 2023 verder gewerkt aan het stimuleren van inter- en transdisciplinaire samenwerking en verdere netwerkvorming. • De Leiden University Teachers' Academy (LTA) heeft in 2023 twee nieuwe Teaching Fellows geselecteerd die zich expliciet bezig gaan houden met duurzaamheid in het onderwijs. • Vanaf academisch jaar 2024-2025 zullen de gezamenlijke vakoverstijgende vaardigheden zichtbaar zijn in de studiegids. Veel van deze vaardigheden hebben sterke raakvlakken met vaardigheden voor duurzame ontwikkeling.
	<ul style="list-style-type: none"> • 65% reductie in CO₂-emissies uit scope 1 en 2 in 2030 (t.o.v. 1990) • 25% reductie in aardgas in 2025 (t.o.v. 2019) • 25% reductie in CO₂-emissies als gevolg van zakelijke dienstreizen (t.o.v. 2019) • 25% reductie van het jaarlijkse bedrijfsafval per gebruiker in 2027 (t.o.v. 2019) 	<ul style="list-style-type: none"> • 47% reductie in CO₂-emissies uit scope 1 en 2 (t.o.v. 1990) • 24% reductie in aardgas (t.o.v. 2019) • Reductiepercentage CO₂-emissies; de beschikbare dataset geeft een te onnauwkeurig beeld voor accurate monitoring. • 4% reductie van het jaarlijkse bedrijfsafval per gebruiker (t.o.v. 2019)
	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen van een cultuur van duurzaamheid in de gemeenschap van medewerkers en studenten 	<ul style="list-style-type: none"> • Het Duurzaamheidsnetwerk is in 2023 gegroeid tot 400 medewerkers en studenten • In 2023 is LUGO gestart met het opzetten van Green Teams in de faculteiten Rechtsgeleerdheid en Archeologie. • LUGO is in 2023 gestart met het creëren van een Community Garden bij de Schouwburgstraat in Den Haag.
	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken van duurzaamheidsbeleid in de organisatie • Intensiveren van strategische samenwerking 	<ul style="list-style-type: none"> • Steeds meer faculteiten nemen het thema 'duurzaamheid' op in hun facultair strategisch plan. De faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen heeft in 2023 het strategische plan 'Verbinden vanuit nieuwsgierigheid 2023-2028' gepubliceerd; zij geeft aan een 'groene' faculteit te willen zijn. • In 2023 zijn er nieuwe strategische samenwerkingsovereenkomsten getekend met o.a. de Asian Development Bank en de gemeente Den Haag.

Feiten en cijfers

Onderstaande indicatoren geven de milieubelasting weer van de universiteit op de omgeving over de jaren 1919 tot en met 2023. Alle cijfers zijn exclusief het Leids Universitair Medisch Centrum.

INDICATOR	1990 ¹	2019	2020	2021	2022	2023
Algemeen						
Netto vloeroppervlak (m ²)	363.597 ²	363.956	364.092	364.492	359.474	367.026
Medewerkers (fte)	3.932	4.423	4.668	4.872	4.994	5.250
Studenten (aantal)	onbekend	28.109	30.019	31.254	30.744	30.509
Energieverbruik						
Elektriciteitsverbruik (miljoen kWh)	42,4	44,0	40,2	40,3	40,5	42,6
Aardgasverbruik (miljoen kWh)	90,5 ³	35,9	33,9	37,9	29,0	26,5
Stadswarmte/-koude (miljoen kWh)	6,0	11,2	12,9	16,5	15,7	12,6
Energieopwekking						
Zonnepanelen/PV's (miljoen kWh)	0	0,36	0,62	0,60	0,84	1,04
WKK (miljoen kWh)	0	0,05	0,06	0,07	0,07	0,04
Warmte/koude (miljoen kWh)	0	11,19	8,50	10,68	12,08	9,43
CO₂-emissie						
Scope 1 en scope 2 (ton CO ₂ bruto)	44.319 ⁴	31.218	24.916	25.530	23.666	23.825
Doelstelling CO ₂ -reductie – 65% in 2030	100%	-28%	-43%	-41%	-47%	-47%
CO ₂ -compensatie						
GVO's en VER's (ton CO ₂)	0	41.604	28.446	25.851	24.000 ³	25.899
Waterverbruik						
Leidingwater (m ³)	294.772	149.915	95.047	99.855	118.942	127.892 ⁵
Afval (ton)						
Papier en karton (ton)	onbekend	149,3	107,5	111,7	132,78	145,05
Restafval (ton)	onbekend	658,8	467,1	494,2	355,82	416,65
Aantallen						
Zonnepanelen/PV's	0	1.348	2.026	2.192	3.414	5.015
Laadpunten	0	20	26	22	28	38
Watertappunten	0	16	36	36	36	37
Elektrisch wagenpark		0	4	4	4	4

GVO = Garantie van Oorsprong
 kWh = Kilowattuur (eenheid voor energie van 1000 watt)
 PV's = Photo Voltaic panelen
 VER's = Vrijwillige Emissierechten
 WKK = Warmtekrachtkoppeling
 WKO = Warmtekoude-opslag

In deze tabel worden de resultaten van 2019 tot en met 2023 afgezet tegen de 'beginsituatie' van 1990.

- 1 Uitgangspunt voor energieverbruik 1990 is 1996.
 - 2 De m² netto vloeroppervlak van 1990 is bij benadering; alleen het aantal m² bruto vloeroppervlak is bekend.
 - 3 Inclusief het gebruik van stookolie in 1990.
 - 4 Excl. koelmiddelen en eigen dienstvervoer in 1990.
 - 5 Deze stijgingen komen mede door een toename van het aantal studenten en medewerkers en het feit dat er in 2022, vanwege de coronapandemie, nog relatief gezien veel werd thuisgewerkt.
- * Het betreft een voorlopige opgave over 2023.

Energie- en watergegevens uit het verleden zijn gecorrigeerd met meetdatacorrecties.
 Het stadswarmte/-koudeverbruik is gecorrigeerd met de opwek van de eigen WKO-doublers in Huygens.

De energiegegevens in dit jaarverslag wijken af van de eerder versterkte gegevens in het Jaarverslag 2022. Gerekend wordt met DGBC methodiek waarbij eigen opwek niet in mindering is gebracht op het eigen verbruik.

Duurzaamheidsvisie 2030

De kern van onze duurzaamheidsvisie 2030 is dat we werken aan een duurzame studeer- en werkomgeving die, zowel binnen als buiten de universitaire gemeenschap, inspireert en mobiliseert tot het (verder) realiseren van een positieve, maatschappelijke impact. In 2023 is de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026 vastgesteld, een concretisering van de Duurzaamheidsvisie 2023 met concrete en meetbare doelstellingen voor duurzaamheid in onderwijs, onderzoek en bedrijfsvoering. Onze Duurzaamheidsvisie 2030 heeft vier pijlers:

Duurzaamheid in onderwijs

In het onderwijs bieden wij alle studenten de mogelijkheid om kennis te maken met duurzaamheidsthema's en -vraagstukken, die zo veel mogelijk aansluiten bij de inhoud van hun opleiding. Studenten worden opgeleid tot academische professionals die beschikken over de kennis en vaardigheden die nodig zijn om een bijdrage te leveren aan de duurzaamheidstransitie. De Universiteit Leiden biedt programma's en vakken aan waarin duurzaamheid centraal staat.

Duurzaamheid in onderzoek

Wetenschappelijk onderzoek is een kerntaak van de Universiteit Leiden. Onze

missie is om met ons onderzoek meer inzicht te krijgen in wereldwijde duurzaamheidsvraagstukken en kennis te ontwikkelen voor goede oplossingen. Hiermee dragen we bij aan de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties, de Sustainable Development Goals (SDG's). Omdat duurzame ontwikkeling multi- en interdisciplinair is, moeten we die vanuit meerdere disciplines benaderen. Door verschillende disciplines in coherente onderzoeksprogramma's samen te brengen, kunnen we onderzoek stimuleren dat aansluit bij het multi- en interdisciplinaire karakter van duurzaamheid. We vergroten de (lokale) impact van de Universiteit Leiden door samenwerkingsverbanden met maatschappelijke partners te versterken en in te zetten op toepassing van kennis over duurzaamheidsthema's in de praktijk.

Duurzame campus

De Universiteit Leiden werkt aan een groene, circulaire campus, met een forse energiereductie in 2050 als doel, zoals uitgewerkt in de Routekaart Energietransitie. Deze beschrijft de strategie en de maatregelen die nodig zijn om te voldoen aan de ambitie van de Nederlandse universiteiten om aan te sluiten bij de doelstellingen uit het Klimaatakkoord voor 2030 en 2050. We streven naar 65% reductie van de CO₂-uitstoot van onze gebouwen in 2030 (t.o.v. 1990) en naar 95% in 2050. Daarnaast

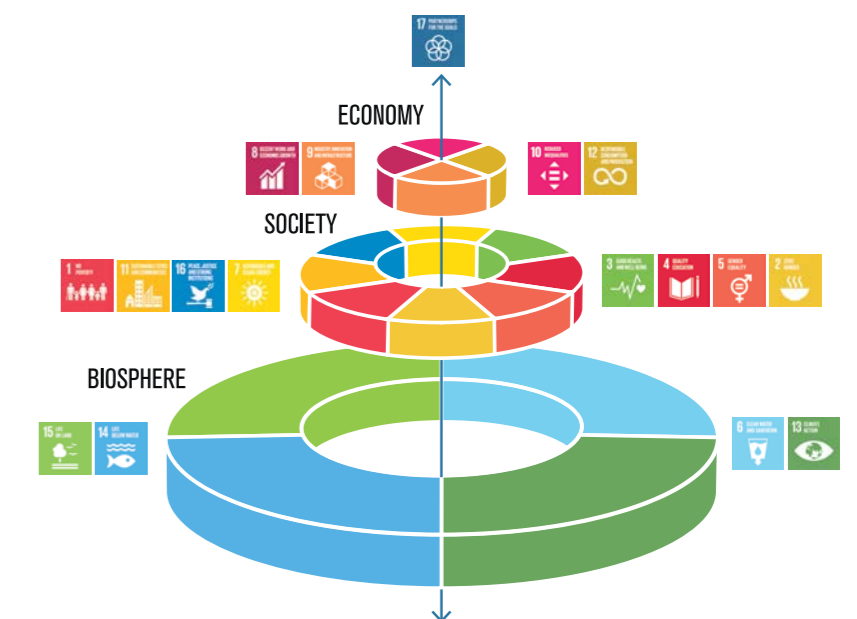
blijven we stevig inzetten op duurzaam inkoopbeleid, afvalpreventie en recycling, duurzame mobiliteit, vergroening van de campus en vergroting van de biodiversiteit.

Bewustwording en betrokkenheid

Studenten en medewerkers spelen een centrale rol in de verduurzaming van de universiteit. De keuzes die zij dagelijks maken hebben daar een grote impact op. Het is daarom van cruciaal belang dat zij zich meer bewust worden van het belang van duurzaamheid en dat zij zich hier meer bij betrokken voelen. Dat willen we bereiken door behaalde resultaten intensiever te delen, transparant te communiceren over de wenselijkheid van duurzaam gedrag van de campusgebruikers, en onze regionale partners en leveranciers te betrekken bij de transitie.

Met de kennis die voortkomt uit onderzoek en onderwijs wil de universiteit bijdragen aan de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen van de VN. Deze omvatten duurzaamheids-indicatoren die betrekking hebben op 17 terreinen van duurzaamheid in drie categorieën (economie, ecologie en sociale duurzaamheid). Figuur 1 laat zien welke SDG's betrekking hebben op welke domeinen. Een pijl in het midden, die zowel naar beneden als naar boven wijst, laat de samenhang zien tussen de domeinen en SDG's. Het is

belangrijk dat we onze activiteiten op dit gebied niet simpelweg 'labelen', maar dat we na blijven denken over de effecten van de inzet op de verschillende SDG's. Vooruitgang voor één SDG kan ten koste gaan van andere. De SDG's moeten dus benaderd worden vanuit een interdisciplinaire 'whole-community' benadering.

Figuur 1

De 17 duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties in een bruidstaartmodel. De pijl in het midden symboliseert de samenhang tussen de verschillende domeinen en de SDG's.

Versterken van duurzaamheidsbeleid in de organisatie

De Universiteit Leiden stimuleert en ondersteunt haar medewerkers en studenten in het maken van duurzame keuzes. We versterken daarmee de onderlinge verbondenheid en stimuleren meer uitwisseling tussen faculteiten, opleidingen en andere onderdelen van de universiteit. In 2023 is Arnold Tukker, hoogleraar Industriële ecologie, benoemd tot strategisch universiteitshoogleraar duurzaamheid. Vanuit die rol zal hij zich richten op onderzoek, onderwijs en de ontwikkeling en implementatie van inter- en transdisciplinaire onderzoeksmethoden.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Uitbreiden van het netwerk van facultaire verbinders

BEREIKT

In 2023 heeft Leiden University Green Office (LUGO) de duurzaamheidsinitiatieven van alle faculteiten en expertisecentra in kaart gebracht. Met dit overzicht gaan we onderzoeken hoe de link tussen de universitaire duurzaamheidsvisie en facultair duurzaamheidsbeleid versterkt kan worden. In 2024 worden de resultaten samengevat in een 'levend document', dat als startpunt dient voor medewerkers en studenten die zich binnen hun faculteit willen inzetten voor duurzaamheid.

In 2023 heeft LUGO 'Green Teams' opgezet bij de faculteiten Rechtsgeleerdheid en Archeologie. Een Green Team is een groep studenten en/of medewerkers die zich inzet om de faculteit te verduurzamen. In 2024 zal verkend worden of deze Green Teams ook in andere faculteiten kunnen worden opgezet.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Opnemen van duurzaamheid in de facultaire beleidsplannen

BEREIKT

Bijna alle faculteiten hebben in hun strategische plannen acties opgenomen om duurzaamheid explicieter in hun activiteiten te integreren. De Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen publiceerde in 2023 het strategisch plan 'Verbinden vanuit nieuwsgierigheid 2023-2028'. De faculteit wil een 'groene' faculteit zijn, waar duurzaamheid hoog in het vaandel staat. Er wordt de komende jaren een facultair actieplan opgesteld om concrete doelen te realiseren.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Monitoring volgens de Corporate Sustainability Reporting Directive

BEREIKT

In 2023 is er een nulmeting uitgevoerd om na te gaan in hoeverre de Universiteit Leiden klaar is om te rapporteren volgens de Corporate Sustainability Reporting Directive. Deze CSRD is een EU-richtlijn die vanaf boekjaar 2024 verplicht wordt voor beursgenoteerde bedrijven binnen Europa. In 2024 hoeft de Universiteit Leiden, als stichting, nog niet aan de CSRD-richtlijn te voldoen. Wel zal op basis van de nulmeting bekeken worden in hoeverre en in welke mate de universiteit de rapportagestandaarden uit de CSRD zal meenemen in de rapportage over duurzaamheid.

Rankings

In 2023 eindigde de Universiteit Leiden op de elfde plaats in de SustainaBul, de duurzaamheidsranking van universiteiten en hogescholen in Nederland; een daling ten opzichte van 2022. In dat jaar eindigde de Universiteit Leiden op de achtste plaats. De SustainaBul is een initiatief van studentenorganisatie Studenten voor Morgen. In de ranking wordt gekeken naar de categorieën bedrijfsvoering, onderwijs, onderzoek en best practices. De Universiteit Leiden scoort goed op het gebied van duurzaam onderzoek.

In de UI Green Metric, een wereldwijde duurzaamheidsranglijst, eindigde de Universiteit Leiden op de veertiende plaats; in 2022 was dit de twaalfde. De UI Green Metric Ranking is een jaarlijkse internationale benchmark, waaraan de Universiteit Leiden in 2023 voor de zevende keer meedeed. In deze benchmark, een initiatief van de Universitas Indonesia, worden de meer dan 1150 deelnemende instellingen van over de hele wereld beoordeeld op zes thema's: (1) infrastructuur, (2) energie, (3) afvalverwerking, (4) water, (5) transport, en (6) onderwijs en onderzoek. Aandachtspunten zijn het vergroten van de biodiversiteit op de campussen en het integreren van duurzaamheid in het onderwijs.

Draagt bij aan:

Ambities Strategisch
Plan 'Vernieuwen en
verbinden'

Sustainable
Development
Goals

Intensiveren van strategische samenwerking

We intensiveren onze strategische samenwerkingen met onze publieke en private partners. Daarmee bouwen we aan onderzoeks- en innovatie-ecosystemen die duurzame ontwikkeling ondersteunen. We zoeken hierbij naar gemeenschappelijkheid in onze strategische agenda's en naar mogelijkheden tot samenwerking. Door meer in te zetten op campusontwikkeling kunnen we vanuit elke campus bijdragen aan regionale ecosystemen.

**DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026**

Intensiveren van strategische samenwerking

BEREIKT

In 2023 is de Universiteit Leiden een strategische samenwerking aangegaan met de regionale ontwikkelingsbank Asian Development Bank (ADB). De samenwerking richt zich op thema's zoals urbanisatie, circulaire economie, water, biodiversiteit en belastinghervorming. De interdisciplinaire kennis van de universiteit in combinatie met de grote investeringen van de ADB kan bijdragen aan oplossingen voor het klimaatprobleem en armoede.

In het najaar van 2023 hebben de Universiteit Leiden en de gemeente Den Haag een samenwerkingsovereenkomst getekend op het gebied van duurzaamheid. Voornaamste doelen van de samenwerking zijn een netwerk opbouwen, kennis delen en de mogelijkheden verkennen voor een Haags Klimaatcentrum voor inwoners.

Jan Willem Erisman, hoogleraar Environmental Sustainability, hield bij de ondertekeningsbijeenkomst een lezing over de uitdagingen rondom klimaatverandering.

De Universiteit Leiden blijft inzetten op samenwerking op regionaal, landelijk en internationaal niveau. Op regionaal niveau werkt de Universiteit Leiden samen met de gemeente Leiden, Leiden Kennisstad, Leren met de Stad en met de gemeente Den Haag en neemt ze deel in het samenwerkingsverband Economie071.

In verschillende LDE Centres werkt de universiteit aan actuele kennisvragen met LDE-partners

van de Technische Universiteit Delft en de Erasmus Universiteit Rotterdam, en met maatschappelijke partners in de regio Zuid-Holland. Het LDE Centre for Sustainability werkt aan vraagstukken op het gebied van circulaire economie en duurzaamheid.

Het International Centre for Frugal Innovation onderzoekt de condities die maken dat 'frugal innovation' slaagt en kan bijdragen aan duurzame en inclusieve ontwikkeling in Afrika. 'Frugal innovations' zijn nieuwe ontwerp- en marketingstrategieën die hoogwaardige producten en diensten in aangepaste vorm binnen bereik brengen van minder welvarende doelgroepen. Het LDE Centre Governance of Migration and Diversity richt zich op bestuurlijke oplossingen voor migratie en diversiteit.

De universiteit werkt in UNL-verband samen aan kennisuitwisseling en belangenbehartiging op verschillende duurzaamheidsthema's, zoals energiebesparing en afvalbeheer. Ook wisselen we kennis uit op het gebied van duurzaamheid met andere Europese universiteiten in de samenwerkingsverbanden UNA Europa, Coimbra Group, European University

Association en het LERU-netwerk. Deze netwerken dragen bij aan kennisuitwisseling, beleidsontwikkeling en samenwerking op het gebied van duurzaamheid in onderzoek, onderwijs en bedrijfsvoering. LERU bracht in 2023 de publicatie *Implementing interdisciplinarity in research-intensive universities: good practices and challenges* uit waaraan ook Leidse onderzoekers en bestuurders een actieve bijdrage aan hebben geleverd.

VOORUITBLIK

Europese en nationale ambities hebben grote invloed op de transitie naar een toekomstbestendige en klimaatneutrale omgeving. Tijdig signaleren van Europese, nationale en regionale beleidsontwikkeling op het gebied van duurzaamheid, en het duiden van de impact hiervan op de universiteit is een speerpunt in de uitvoeringsperiode. In 2024 zal als onderdeel van het Afrika-beleid duurzaamheid als interdisciplinair thema verder worden uitgewerkt in activiteiten.

Alle studenten kunnen in hun opleiding kennismaken met duurzaamheidsthema's en -vraagstukken, die zoveel mogelijk aansluiten bij de inhoud van hun opleiding. Studenten worden opgeleid tot academische professionals die beschikken over de kennis en vaardigheden die nodig zijn om een bijdrage te leveren aan de duurzaamheidstransitie.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Het onderwijs van de Universiteit Leiden levert een bijdrage aan duurzaamheidsvraagstukken door studenten vanuit alle faculteiten de juiste kennis en vaardigheden mee te geven. Hiervoor sluiten we aan bij de ambities uit de onderwijsvisie.

BEREIKT

In 2023 is de interdisciplinaire minor 'Sustainability, Climate Change and Food' gestart in Den Haag (Leiden University College The Hague). Op 16 januari 2023 is de MOOC The Great Sustainability Transition: Global challenges, Local actions (docenten: Paul Behrens en Thijs Bosker) gelanceerd op Coursera en FutureLearn, een vertaling van het vak dat zij doceren op het LUC. De ambitie van de docenten is om dit materiaal te laten hergebruiken als onderdeel van lespakketten voor docenten, zowel binnen als buiten de universiteit.

In 2023 konden masterstudenten deelnemen aan de Interdisciplinaire Thesis Labs van het LDE Centre for Sustainability.

Een voorbeeld van een Thesis Lab is dat rondom het vergroenen van ziekenhuizen, een samenwerking van het LDE Centre for Sustainability en Medical Delta.

De ambitie 'Betrokkenheid bij de samenleving' uit de onderwijsvisie is erop gericht dat studenten binnen hun opleiding (meer) in contact komen met maatschappelijke vraagstukken. Voor de concrete invulling

van deze ambitie zijn er verschillende platformen beschikbaar om opleidingsbesturen en docenten te faciliteren bij het integreren van deze vraagstukken in hun onderwijs.

Een daarvan, het LDE Centre for Sustainability, is gericht op projecten voor de circulaire economie. Ook vanuit Leren met de Stad zijn in 2023 projecten gedaan waarin studenten van de universiteit, de hogeschool en het mbo als onderdeel van hun studie hebben gewerkt aan maatschappelijke vraagstukken. Het Buurtlab 070, een Leids universitair project en onderdeel van het stimuleringsprogramma Liveable Planet, verbindt inwoners van Den Haag met wetenschappers en studenten van de Universiteit Leiden. In 2023 is er vanuit dit initiatief onder andere samengewerkt op het gebied van klimaat, duurzaamheid en biodiversiteit.

VOORUITBLIK

Vanaf 2024 zal bij het LUMC een impulsteam 'Planetaire gezondheid' gaan werken aan het ontwikkelen van onderwijs over planetaire gezondheid binnen de Faculteit Geneeskunde.

Met subsidie van de Universiteit Leiden Academy worden er in 2024 vijf interdisciplinaire opleidingsmodules voor professionals ontwikkeld. Een leergang zal gaan over klimaatverandering en er is een samenwerking tussen het Leiden University College en het Instituut Bestuurskunde (Faculteit Governance and Global Affairs). Het Centrum voor Milieuwetenschappen zal inhoudelijk meewerken.

Studenten van het bachelor honoursprogramma Sustainability presenteren transdisciplinaire oplossingen voor hun 'Sustainability Challenge'

Draagt bij aan:

Ambities Strategisch Plan
'Vernieuwen en verbinden'

Sustainable Development Goals

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Ondersteuning van docenten voor integratie van duurzaamheid in het onderwijs

BEREIKT

De Leiden University Teachers' Academy (LTA) heeft in 2023 twee nieuwe Teaching Fellows geselecteerd die zich expliciet bezig gaan houden met duurzaamheid in het onderwijs. Zij krijgen ieder een subsidie van 25.000 euro voor het uitvoeren van een of meer projecten op het gebied van onderwijsvernieuwing. Michiel Dam, docent aan de universitaire leraaropleiding, startte het project 'Hoopvol onderwijs in de klimaatcrisis' voor zijn studenten. Zijn onderzoek richt zich op onderwijs over klimaatverandering vanuit het perspectief van hoop. Hanne Cuyckens, onderwijsdirecteur van Leiden University College en docent International Law, gaat onderzoeken hoe de SDG's gebruikt kunnen worden om in kaart te brengen wat opleidingen al doen op het gebied van duurzaamheid. Ook onderzoekt ze in welke mate de SDG's gebruikt kunnen worden als hulpmiddel voor verdere curriculumontwikkeling.

Docenten van de Universiteit Leiden, TU Delft en Erasmus Universiteit Rotterdam kunnen sinds 2023 gebruik maken van elkaars cursusaanbod voor docenten. Een voorbeeld is het vak 'How to design impact driven education', dat wordt gegeven bij de EUR.

VOORUITBLIK

In 2024 zal een nulmeting worden gedaan van ons duurzame onderwijsaanbod, dat als uitgangspunt kan dienen voor opleidingen die een visie op duurzaamheid in het curriculum willen ontwikkelen. Tegelijkertijd zullen studenten door LUGO bevestigd worden over hoe zij de rol van de universiteit zien in het integreren en bevorderen van duurzaamheid in hun onderwijs.

In 2024 zal verder gewerkt worden aan de ontwikkeling van de bachelor Science for Sustainable Societies. Ook start in studiejaar 2024-2025 de nieuwe LDE-minor Co-creating sustainable practice in and beyond the Indonesian city.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Vergroten van de zichtbaarheid van onderwijs over of voor duurzaamheid

BEREIKT

In 2023 zijn voorbereidingen getroffen zodat vanaf academisch jaar 2024-2025 in de studiegids per vak kan worden aangegeven aan welke vaardigheden de student zal werken. Het doel hiervan is om studenten meer bewust te maken van de vaardigheden die zij in hun opleiding ontwikkelen. Een aantal vaardigheden uit het vaardighedenkader passen bij de duurzaamheidscompetenties zoals gedefinieerd in de 'Green Comp', een duurzaamheidskader vanuit de EU over duurzame competenties.

Vakoverstijgende vaardigheden zijn bijvoorbeeld analyseren, reflecteren, het beschikken over maatschappelijk bewustzijn en veerkracht. Al deze vaardigheden kunnen ook worden ingezet binnen de context van duurzaamheid.

Sinds 2023 kunnen studenten onderwijs dat gerelateerd is aan duurzaamheid beter vinden in de studiegids. Zo zijn de SDG's hierin als zoekterm toegevoegd. Minoren van de Universiteit Leiden en in LDE-verband zijn ook te vinden via de studiegids en via [eduXchange.nl](https://www.eduxchange.nl).

Met ons onderzoek willen we meer inzicht krijgen in wereldwijde duurzaamheidsvraagstukken en kennis ontwikkelen die bijdraagt aan het vinden van duurzame oplossingen. We brengen verschillende disciplines in coherente onderzoeksprogramma's bij elkaar en stimuleren onderzoek dat aansluit bij het multi- en interdisciplinaire karakter van het duurzaamheidsvraagstuk. We vergroten de (lokale) impact van de Universiteit Leiden door samenwerkingsverbanden met maatschappelijke partners te versterken en in te zetten op toepassing van kennis over duurzaamheidsthema's in de praktijk.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Meer inzicht in wereldwijde, nationale en regionale duurzaamheidsvraagstukken

BEREIKT

In juli 2023 ontvingen 33 Leidse onderzoeksprojecten van het College van Bestuur een Kiem-beurs van maximaal 10.000 euro voor een interdisciplinair initiatief. Van deze 33 projecten zijn er minstens acht direct gerelateerd aan de SDG's.

In 2023 is er transdisciplinair gewerkt aan de twee Liveable Planet living labs. In het Polderlab Vrouwe Vennepolder bij Oud-Ade wordt onderzocht of het kweken van polderrijst een haalbaar circulair alternatief is voor koeien op veengrond. In het Buurtlab 070 (Sustainable City Lab The Hague) hebben inwoners van Den Haag samen met onderzoekers en studenten naar oplossingen gezocht op het gebied van klimaat, duurzaamheid en biodiversiteit. In het mega-onderzoek 'Growing Up Together in Society' zijn onderzoekers van zeven universiteiten gestart met de vraag hoe jongeren zich kunnen ontwikkelen tot betrokken en veerkrachtige burgers.

In 2023 is het Europese project WISE Horizons gestart:

een samenwerkingsverband tussen acht vooraanstaande universiteiten en organisaties. Dit project vormt straks een geavanceerd kader met WISE-indicatoren en -modellen om de samenleving na de energietransitie te helpen vormgeven. Het sluit aan bij Europese beleidsstrategieën zoals de netto-nul-doelstellingen, de circulaire economie, de SDG's en duurzaam produceren en concurreren.

VOORUITBLIK

In 2024 werkt Liveable Planet verder aan de ontwikkeling van de twee Liveable Planet living labs met nieuwe onderzoeks- en educatieactiviteiten. Young Liveable Planet zal in 2024 de banden binnen de universiteit verder versterken.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Versterken van het onderzoeksnetwerk duurzaamheid

BEREIKT

In 2023 is gewerkt aan het uitbreiden van het netwerk door nieuwe strategische samenwerkingen op te zetten, zowel met partners binnen als buiten de universiteit. Liveable Planet organiseerde een

Buurtlab 070. Tijdens een buurtwandeling ontmoeten bewoners, wijkprofessionals, onderzoekers en studenten elkaar om samen aan de slag te gaan met bewonersvragen rondom duurzaamheid.

universiteitsbrede bijeenkomst en het symposium 'Interdisciplinary Collaborations - Food, Sustainability & Health'. Zo profileerde het programma zich binnen de universiteit als aanjager van het debat over betere interdisciplinaire samenwerking. Liveable Planet was ook aanwezig bij een symposium van LUGO om te praten over duurzaamheidsonderzoek en interdisciplinariteit. Ook werden de banden aangehaald met de gemeente Den Haag in de vorm van een samenwerkingsovereenkomst op het gebied van duurzaamheid. Liveable Planet organiseerde ook diverse lunchcolloquia over duurzaamheidsonderwerpen, niet alleen om meer bekendheid te geven aan de bestaande initiatieven, maar ook om nieuwe initiatieven te starten.

Draagt bij aan:

Ambities Strategisch Plan
'Vernieuwen en verbinden'

Sustainable Development Goals

Gepassioneerd debat
over samenwerking met
de fossiele industrie

In 2023 werd Young Liveable Planet opgericht als onderzoeksgemeenschap op gebied van duurzaamheid voor promovendi, postdocs en ondersteunende staf. Het is een open netwerk waarin jonge onderzoekers ideeën, onderzoeksmethoden en skills delen rondom interdisciplinair duurzaamheidsonderzoek. Zij ontmoeten elkaar regelmatig in groepsverband om onderzoeksideeën uit te wisselen.

VOORUITBLIK

Het Instituut Biologie Leiden, het Centrum voor Milieuwetenschappen, het Naturalis Biodiversity Center en de Hortus botanicus Leiden hebben in 2022 het Leiden Biodiversity Network opgericht. Het doel is het onderzoek in evolutie en biodiversiteit te integreren, op Leids en op nationaal niveau, door met multidisciplinaire projecten nieuwe samenwerkingen tussen de instituten en daarbuiten te stimuleren. Het Leidse biodiversiteitscluster zal in 2024 verder werken aan (onder andere) een website waarin de focus en de

expertise van de Universiteit Leiden rondom biodiversiteit uitgelicht gaat worden. Ook zal de Community Leiden Biodiversity verder ontwikkeld worden.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Ontwikkelen van beleid voor samenwerking met de fossiele industrie

BEREIKT

De Universiteit Leiden besloot in 2023 om kritischer te gaan kijken naar samenwerkingen met de fossiele industrie en hierover volledige transparantie te geven. In augustus is een lijst openbaar gemaakt met een overzicht van lopende onderzoekssamenwerkingen met de fossiele industrie.

In het najaar van 2023 werd een start gemaakt met de ontwikkeling van beleid voor nieuwe samenwerkingen met de fossiele industrie.

In september werd een open debat gehouden met studenten, onderzoekers en ondersteunend en beheerspersoneel, waarin werd gesproken over de samenwerking tussen de universiteit en de fossiele industrie.

VOORUITBLIK

In 2024 zal een afwegingskader voor nieuwe samenwerkingen worden vastgesteld en geïmplementeerd. Met dit afwegingskader gaat getoetst worden in hoeverre de beoogde samenwerkingspartner en het project positief of negatief bijdragen aan de Klimaatdoelen van Parijs. Aan de hand van deze toetsing wordt vervolgens beoordeeld of een samenwerking toegestaan is.

Frederic Lens, universitair hoofddocent en aanjager van het Leiden Biodiversity Network

“Er wordt fantastisch biodiversiteitsonderzoek gedaan bij het Instituut Biologie Leiden, het Centrum voor Milieuwetenschappen, het Naturalis Biodiversity Center en de Hortus botanicus Leiden. Samen met Instituten van vijf andere faculteiten, de Hogeschool Leiden en de gemeente Leiden vormen we het Leiden Biodiversiteit Network, wat nieuwe interdisciplinaire projecten tussen de instituten aan het opstarten is. Daarvoor wil ik me blijvend engageren.”

Het versterken van bewustzijn en betrokkenheid van studenten en medewerkers is cruciaal voor de verdere verduurzaming van de universiteit. Daarom willen we de behaalde resultaten op het gebied van duurzaamheid intensiever delen, en transparanter communiceren over de verantwoordelijkheden van de campusgebruikers. Ook willen we onze regionale partners en leveranciers bij de transitie betrekken.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Bevorderen van een cultuur van duurzaamheid in de gemeenschap van medewerkers en studenten van de Universiteit Leiden

BEREIKT

In 2023 is het Duurzaamheidsnetwerk via Teams doorgegroeid tot een online community van bijna 400 leden. Sinds 2023 is het netwerk ook toegankelijk gemaakt voor studenten. Het netwerk is een activerend en lerend netwerk waarin kennis wordt uitgewisseld, nieuwe inzichten, oplossingen en werkwijzen worden uitgedacht en waarin nieuwe innovaties kritisch onder de loep genomen. Het leert medewerkers en studenten innovatief te denken. Ook wordt er afgestemd op welke punten er actie ondernomen moet worden.

In 2023 is gestart met een reeks bijeenkomsten over duurzaamheid: de 'Sustainability Series'. Een samenwerking tussen LUGO, Strategische en Academische Zaken (SAZ)/Duurzaamheid en Liveable Planet.

In het najaar van 2023 is er maandelijks een interactieve workshop georganiseerd voor medewerkers en studenten waarin een specifiek thema binnen duurzaamheid is behandeld, zoals plasticvervuiling en voedselsystemen.

Het Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag (KCPEG) heeft in 2022 een Behavioural Insights Team Universiteit Leiden (BIT-UL) opgericht. Dit team bestaat uit een groep ervaren gedragsexperts die zich richten op het oplossen van gedragsvraagstukken binnen de universiteit, waaronder het bevorderen van duurzaam gedrag. Het doel van deze samenwerking is om expertise in ons onderzoek in te zetten voor het versterken van het duurzaamheidsbeleid van de eigen organisatie. In 2023 heeft het team in meerdere living labs onderzoek gedaan naar gedrag rondom energiebesparing in het KOG-gebouw, energiebesparing in laboratoria en gedrag van wetenschappelijk personeel bij het boeken van buitenlandse zakelijke reizen. In 2024 zal het BIT-UL team in samenwerking met Studenten- en Onderwijszaken (SOZ) ondersteuning bieden bij onderzoek naar reisgedrag van studenten bij buitenlandse stages.

VOORUITBLIK

In 2024 zal een strategisch communicatieplan worden opgesteld en uitgevoerd voor toegankelijke, effectieve en aantrekkelijke communicatie met studenten, medewerkers en externe betrokkenen.

Draagt bij aan:

Ambities Strategisch Plan
'Vernieuwen en verbinden'

Sustainable Development Goals

Tanja de Bie, projectleider en medeoprichter van het Duurzaamheidsnetwerk

"Het Duurzaamheidsnetwerk is een activerend en lerend netwerk van mensen die met elkaar over duurzaamheid praten. Dit doen we als online community in een Teams-omgeving. Het mooie aan onze acties vind ik dat ze laten zien hoe verduurzaming soms juist ook heel simpel kan zijn. Soms gaat het om hele kleine aanpassingen, maar wel met een groot effect. We schrijven geen dikke plannen van aanpak en houden geen urenlange vergaderingen, maar kiezen een snelle, praktische insteek. Dat levert winst op en verbindt mensen ook echt met elkaar."

LUGO

Al ruim zes jaar heeft de Universiteit Leiden haar eigen Green Office: Leiden University Green Office (LUGO). LUGO heeft als doel bewustwording en betrokkenheid voor duurzaamheid te creëren onder studenten en medewerkers. Het team bestaat uit zes studenten en een medewerker, en wordt ondersteund door een groot netwerk van studenten en medewerkers. LUGO organiseert structureel infomarkten en kledingruilbeurzen en is standaard aanwezig bij introductieweken.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026

Bevorderen van een cultuur van duurzaamheid in de gemeenschap van medewerkers en studenten van de Universiteit Leiden

BEREIKT

In het voorjaar van 2023 vond een duurzaamheidssymposium over de negen planetaire grenzen plaats. Tijdens deze symposia werden de meer dan zestig medewerkers en studenten voorbereid op de klimaatcrisis die ons staat te wachten als de mensheid op dezelfde weg blijft doorgaan. Maar er werd ook gesproken over wat deelnemers lokaal kunnen doen

om het tij te keren.

LUGO publiceerde in 2023 een maandelijkse nieuwsbrief over de ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid binnen de universiteit. Ook LUGO-evenementen en -projecten komen in de nieuwsbrief aan de orde.

In 2023 is LUGO begonnen met de transformatie van de achtertuin in het Schouwburgstraat-gebouw tot een Community Garden waar studenten en medewerkers elkaar kunnen ontmoeten en kunnen ontspannen in een groene en biodiverse omgeving.

Met hulp van vrijwilligers zijn tegels verwijderd, inheemse en biologische planten gezaaid, is bodem toegevoegd en een waterton geïnstalleerd. De tuin zal in 2024 geopend worden. Daarna wil LUGO zich richten op een ander stuk grond dat potentieel heeft voor vergroening en/of transformatie. LUGO blijft actief in het onderhouden van de Schouwburgstraat-tuin en haar community-functie.

VOORUITBLIK

In 2024 wil LUGO een duurzaamheidslabel gaan ontwikkelen voor studieverenigingen. Dit duurzaamheidslabel vormt een indicatie van de mate waarin duurzaamheid geïntegreerd wordt in de bedrijfsvoering en het beleid van de vereniging, maar ook van de mate waarin er aandacht wordt besteed aan duurzaamheid. Studieverenigingen kunnen een bronzen, zilveren of gouden label ontvangen van LUGO.

Studenten van LUGO

Met dit initiatief wordt studieverenigingen handvatten geboden om te verduurzamen. In 2024 wil LUGO een duurzaamheidsstadkaart ontwikkelen voor Leiden. Op deze kaart staan alle 'duurzaamheids-hotspots' van Leiden, zoals tweedehandswinkels, veganistische restaurants, biologische bakkers en groene ruimtes.

Draagt bij aan:

Ambities Strategisch Plan
'Vernieuwen en verbinden'

Sustainable Development Goals

LUGO

**DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026**

**Duurzaamheid structureel integreren
in het onderwijs, het onderzoek en
de voorzieningen van de Universiteit
Leiden**

BEREIKT

In 2023 heeft LUGO een rapport gepubliceerd over in hoeverre de SDG's zijn meegenomen in het onderzoek en het beleid van de universiteit. Er is een enquête gehouden en er zijn interviews afgenomen onder medewerkers en studenten. De resultaten geven inzicht in hun perceptie van de bekendheid, de integratie en de toepassing van de SDG's binnen de universiteit.

In 2023 heeft LUGO 'Green Teams' opgezet bij de faculteiten Rechtsgeleerdheid en Archeologie. Deze Green Teams bestaan uit studenten en/of medewerkers die zich inzetten om hun faculteit verder te verduurzamen. Het bevorderen van bewustwording is daarbij belangrijk, maar de Green Teams streven er ook naar om structurele duurzaamheidsmaatre-

gelen door te voeren binnen hun faculteit. In 2024 zal worden nagegaan of er ook in andere faculteiten Green Teams kunnen worden opgezet.

In 2023 is LUGO gestart met het in kaart brengen van duurzaamheidsinitiatieven bij alle faculteiten en expertisecentra. Het doel hiervan is te onderzoeken hoe de verbinding tussen de universitaire duurzaamheidsvisie en het facultaire duurzaamheidsbeleid verder versterkt kan worden.

In 2024 worden de resultaten samengevat in een 'levend document', dat als startpunt dient voor medewerkers en studenten die zich binnen hun faculteit willen inzetten voor duurzaamheid.

VOORUITBLIK

In 2024 wil het LUGO een duurzame masterthesis prijs (€500) gaan ontwikkelen voor een student die zich op een sociaal, economisch of ecologisch duurzaamheidsvraagstuk heeft gefocust en dit vanuit verschillende perspectieven heeft benaderd. Met het ontwikkelen van de prijs hoopt LUGO studenten een extra prikkel te geven om duurzaamheid te integreren binnen hun vakgebied.

Studenten werken aan de vergroening van de binnentuin van de Schouwburgstraat in Den Haag.

Meike van den Bos, Project officer LUGO

"In het najaar van 2023 hebben we de eerste plantjes gepoot. Best veel werk, maar gelukkig hadden we een geweldige groep studenten die kwam helpen. Dankzij hun energie en enthousiasme ziet de tuin er nu een stuk groener uit. Echt goed om te zien dat er zoveel studenten zijn die graag een steentje bij willen dragen om te vergroenen!"

Klimaatmitigatie

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

65% reductie in CO₂-emissies in scope 1 en 2 in 2030 (t.o.v. 1990)

BEREIKT

De CO₂-uitstoot van het energieverbruik bedroeg in 2023 23.825 ton (voor scope 1 en scope 2). Dit komt neer op 47% reductie in CO₂-emissies in scope 1 en 2 t.o.v. 1990. Deze daling wordt veroorzaakt door een scherpe daling van het aardgasgebruik en de verduurzaming van onze huisvesting, maar ook door de verdere afbouw van de Nederlandse emissies over de geleverde stroommix.

In 2023 lagen er 5015 zonnepanelen op de daken van de gebouwen van de universiteit. Hierdoor werd in 2023 voor het eerst meer dan een miljoen kWh elektriciteit opgewekt.

In 2023 zijn Gorlaeus Fase 2 en het collegezalen-gebouw toegevoegd aan de WKO-Gorlaeus. Vijf faculteiten hebben zich aangesloten bij het universitaire beleid om tot maximaal 19 graden Celsius te verwarmen en 's zomers pas bij hogere temperaturen te koelen.

De Faculteit Archeologie heeft ruimte afgestoten, wat leidt tot efficiënter ruimtegebruik en minder energieverbruik. De faculteiten Wiskunde en Natuurwetenschappen en Archeologie hebben het Laboratory Efficiency Assessment Framework (LEAF) ingezet om energie te besparen.

Vijftien laboratoria hebben zich bij LEAF aangesloten; zes hiervan hebben in 2023 een bronzen certificaat behaald. Het doel is om LEAF in 2024 verder uit te breiden binnen de faculteiten en alle laboratoria een bronzen certificaat te laten behalen. In samenwerking met het Behavioural Insights Team Universiteit Leiden (BIT-UL, KCPEG) is in 2023 een zuurkast-sticker ontwikkeld die medewerkers erop attendeert de zuurkasten duurzaam te gebruiken.

VOORUITBLIK

Verwacht wordt dat de jaarlijkse CO₂-uitstoot in scope 1 en 2 van de footprint in 2030 met 72% is gedaald t.o.v. 1990.

Verwacht wordt dat de eigen opwek de komende jaren nog verder zal toenemen door de opbrengst van nieuwe zonnepanelen op de Schouwburgstraat in Den Haag (gecombineerd met groen), op Fase 2 van het nieuwe Gorlaeusgebouw, en op Cluster-Zuid van de Humanities-campus. Er zullen in 2030 circa 6.000 zonnepanelen op de daken van de universiteit liggen.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

25% reductie aardgas in 2025 (t.o.v. 2019)

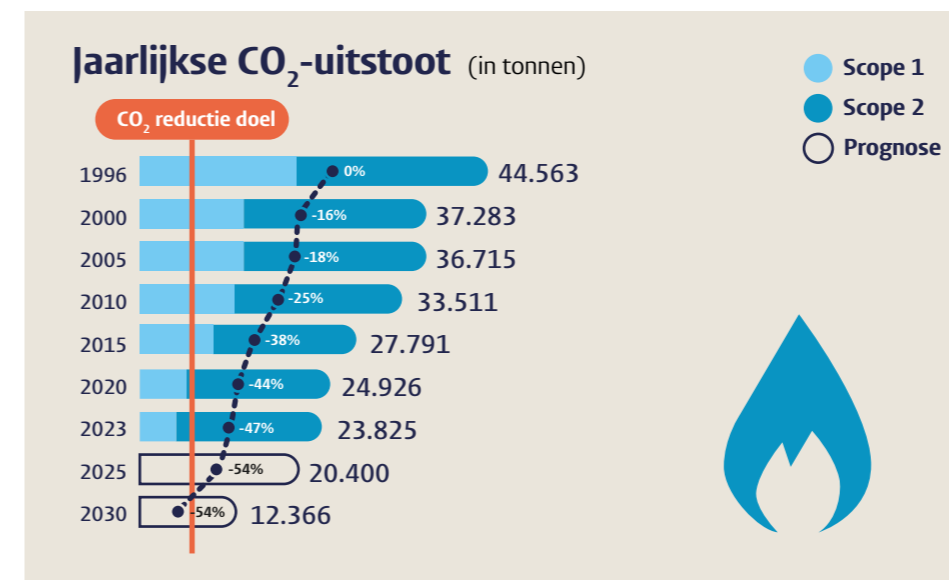
BEREIKT

In 2023 reductie (38%) aardgas vanaf 2019 met prognose 2025 en 2030.

VOORUITBLIK

Verwacht wordt dat het jaarlijkse aardgasgebruik met 57% is gedaald in 2030 t.o.v. 2019. In 2024 zal Cluster-Zuid worden aangesloten op de nieuwe WKO-binnenstad. Dit heeft tot gevolg dat het aardgasverbruik op termijn verder zal dalen, maar dat het elektriciteitsverbruik geleidelijk stijgt.

[Meer informatie: Bekijk onze Routekaart Energietransitie](#)

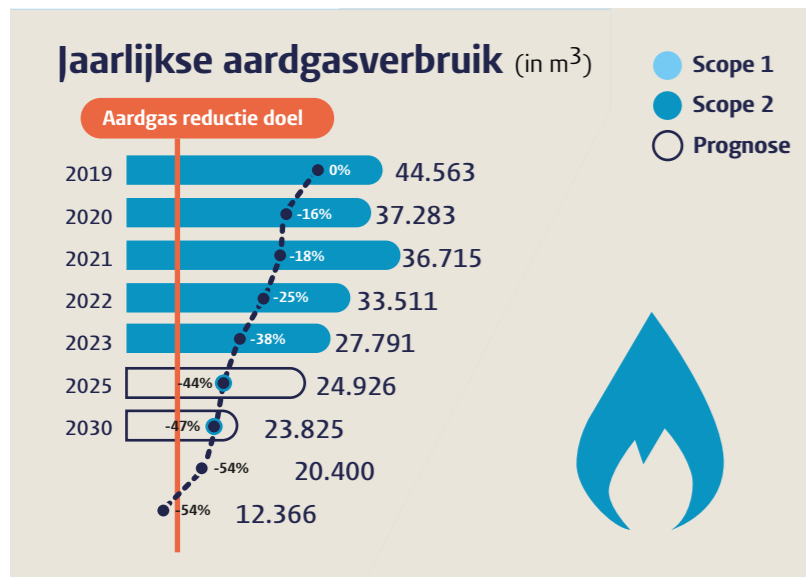
Draagt bij aan:

Sustainable Development Goals

Klimaatmitigatie

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026

Bij grote renovaties en nieuwbouwprojecten wordt een minimale BREEAM-prestatie gehaald van 'very good', waarbij gestreefd wordt naar 'excellent'.

BEREIKT

Gorlaeus Fase 2 en het Herta Mohr-gebouw hebben in 2023 resp. de BREEAM scores 'very good' (3 van de 5 sterren) en 'excellent' (4 van de 5 sterren) gerealiseerd. Voor het Gorlaeus Fase 2 is dit ca. 60% meer duurzaamheid bovenop het bouwbesluit. Voor het Herta Mohr-gebouw is dit 72%. Bij het Gorlaeus

speelt mee dat Fase 2 gekoppeld is aan Fase 1. Er wordt slechts 1 BREEAM certificaat per gebouw toegekend, zodat meer dan 'very good' (verkregen voor Fase 1) hier dus nauwelijks haalbaar was. De eerstvolgende BREEAM-certificering heeft betrekking op de renovatie of nieuwbouw van Cluster-Noord.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026

Opzetten van een beleidsplan 'Circulair bouwen' om ervoor te zorgen dat de percentages hergebruik en recycling bij bouwprojecten vanaf 2026 zullen stijgen.

BEREIKT

44% circulariteit (BCI) bij Herta Mohr-gebouw (voormalig Cluster-Zuid) voor alleen nieuw toegevoegde materialen.

Sinds 2024 wordt bij grote renovaties en nieuwbouw met de Bouw Circulariteitsindex (BCI) gewerkt om het circulair bouwen meetbaar te maken.

De BCI-score wordt bepaald door rekening te houden met de verantwoorde herkomst van het materiaal, het toekomstscenario van het materiaal en de losmaakbaarheid hiervan. De circulariteitsprestatie van het materiaal, de BCI-score, wordt uitgedrukt in een percentage tussen de 0% en 100%, waarbij 0% volledig lineair is en 100% volledig circulair.

De BCI voor het Herta Mohr-gebouw is achteraf berekend, om een nulmeting te hebben voor de renovatie van Cluster-Noord.

VOORUITBLIK

Een uitdagende combinatie van energieneutraal en circulair bouwen (BCI > 50%) wordt meegenomen in het programma van eisen voor de nieuwbouw van Cluster-Noord. Dit betekent dat gericht wordt gestuurd op 30% (massa) hergebruik van materiaal uit de sloop (in de eigen nieuwbouw of elders), dat 50% van de nieuw toegevoegde materialen een verantwoorde herkomst heeft (hergebruik of biobased), dat 65% van de materialen losmaakbaar wordt geplaatst en dat toxische stoffen zo veel mogelijk worden vermeden.

Door het het energieverbruik van apparaten in het lab te meten, weet Tim nu beter hoe hij het energieverbruik kan verminderen.

Anneloes Cramer-Blok (analist) zette schakelklokken in toen ze merkte dat zij en haar collega's nog weleens vergaten apparaten uit te schakelen aan het einde van de werkdag.

"In ons lab hebben we plastic wegwerp-artikelen vervangen door een herbruikbaar alternatief, zoals weegschalen en flesjes van glas. Ook hebben we nu een timer in het lab. Die schakelt apparatuur automatisch uit, terwijl deze hiervoor 's nachts of in het weekend aan bleef staan."

Klimaatmitigatie

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Een monitoringssysteem wordt opgezet om per bouwproject de percentages hergebruik en recycling te registreren.

VOORUITBLIK

Vastgoedbedrijf Universiteit Leiden werkt aan een transitie van 'incidentele' circulaire resultaten bij universitaire gebouwen naar systematisch en meetbaar sturen in circulair bouwen en het toepassen van de BCI (en alle achterliggende prestatie-indicatoren). Ook wordt systematisch onderzocht hoe in elke aanbesteding circulariteit kan worden verankerd, en afvalreductie op de bouwplaats kan worden geoptimaliseerd. Deze transitie is complex, want de duurzaamheidseisen nemen steeds verder toe en elk project vraagt maatwerk binnen een financieel kader. De circulaire uitdagingen zullen in 2025 worden vertaald in een concreet beleidsplan en programma.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

25% reductie CO₂ als gevolg van zakelijke dienstreizen in 2027 t.o.v. 2019

BEREIKT

De CO₂-uitstoot van de zakelijke reizen in 2023 is berekend op 5174 ton. Hiervan wordt 99% toegekend aan vliegreizen, 1% aan internationale treinreizen en 1% aan zakelijk autoverkeer. Omdat de treinen van de NS op 100% windenergie rijden, wordt er voor zakelijke treinreizen binnen Nederland geen uitstoot meegeteld in de CO₂-footprint.

Sinds 2022 wordt de CO₂-uitstoot door zakenreisbureau Uniglobe op een verbeterde manier berekend. Ook wordt er sinds 2020 gedeeltelijk gecompenseerd. De uitstoot voor 2023 is gecorrigeerd op het percentage boekingen dat via Uniglobe plaatsvindt (ca. 52%). Door deze aanpassingen geeft de beschikbare dataset een te onnauwkeurig beeld t.o.v. 2019 om de reductie-ambitie op een accurate manier te evalueren. In 2024 zal onderzocht worden of de registratie verbeterd kan worden.

Bij het renovatieproject van het Herta Mohr-gebouw is een klein gedeelte van het bouwafval met zero-emissietransport over het water afgevoerd. Dit was een pilot om ervaring op te doen met deze vorm van het transporteren van afval.

VOORUITBLIK

In 2024 zal er een interactieve, groene reiswijzer worden samengesteld, waarmee reizigers een bewuste keuze kunnen maken. Met deze reiswijzer kun je in een oogopslag zien hoe lang de reis duurt en wat de gevolgen zijn voor het klimaat.

Vanaf juli 2024 geldt de rapportageverplichting werkgebonden personenmobiliteit. Er moet worden gerapporteerd over het woon-werkverkeer van de werknemers: het aantal reizigerskilometers, de gebruikte vervoersmiddelen en het brandstoftype voor bromfiets, scooter of motorvoertuig. Vanaf januari 2025 wordt er jaarlijks ook gerapporteerd over zakelijke reizen.

Vanaf 2024 worden de locaties van fietsenstallingen, inclusief het aantal fietsstalplaatsen en andere faciliteiten beter aangegeven op de universitaire website. De nieuwe fietsenstalling van het Gorlaeus (in de oude hoogbouw, waarvan nog 2 verdiepingen zijn behouden) gaat 2200 fietsstalplaatsen tellen. De fietsenstalling in de kelder bij het Herta Mohr-gebouw (voormalig Cluster-Zuid) zal 750 fietsstalplaatsen krijgen. Bovendien zal de analyse van de kwaliteit en capaciteit van de fietsenstallingen leiden tot verdere verbeteracties.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Maximale transparantie over dienstreizen

VOORUITBLIK

Vanaf januari 2025 wordt er jaarlijks gerapporteerd over zakelijke binnenlandse reizen.

Hannah de Boer, onderzoeker en adviseur kennisvalorisatie

“Het stimuleren van duurzaamheid vereist vaak een verandering in gedrag. Het afgelopen jaar heeft ons team van het Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag zich gericht op het oplossen van gedragsvraagstukken rondom duurzaamheid binnen de Universiteit Leiden. We hebben onderzocht wat medewerkers motiveert om zich al dan niet duurzaam te gedragen en op basis van deze inzichten beleidsmaatregelen ontwikkeld, die vervolgens getoetst zijn op hun effectiviteit. Het is inspirerend om te zien hoe het toepassen van onze eigen kennis kan bijdragen aan het behalen van de duurzaamheidsdoelstellingen van de Universiteit Leiden.”

Duurzame leefomgeving

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026

Jaarlijkse toename van groene, biodiverse oppervlakte op grond en op/aan gebouwen van de universiteit

BEREIKT

Achter de Ehrenfestgarage (Kop van Leeuwenhoek) zijn in 2023 natuurvriendelijke oevers ingericht. Door de oeverrand bij het water schuin te maken en vlak af te laten lopen ontstaat er een ondiepe, waterrijke oever waar beplanting het goed op doet, zodat de biodiversiteit verbetert. De oevers worden in 2024 beplant.

In 2023 is op de Campus Den Haag de achtertuin van de Schouwburgstraat (7 m²) vergroend. Onder de zonnepanelen op het dak ligt een substraatlaag met 14 verschillende sedumsoorten (350 m²). Op het Leiden Bio Science Park (LBSP) is in 2023 bij de bouw van de Westerdijkgarage 838 m² groen dak (sedum/kruiden) gerealiseerd (goed voor de opvang van 150 l/m² regenwater). Aan de oostzijde van de garage ligt een extra wadi die 60 l/m² regenwater kan opvangen.

Op de Campus Binnenstad zijn de fietsenstallingen voor de ingang van het Lipsius nu in de kelder ondergebracht. De vrijkomende buitenruimte en stroken langs het gebouw zijn vergroend (30 m²).

LOPEND

In de uitvoeringsperiode wordt een doorlopende samenwerking opgezet tussen Vastgoed, het UFB, het CML, het Leiden Biodiversity Network, Naturalis Biodiversity Center, Hortus botanicus en de gemeentes Leiden en Den Haag. Met de expertise van deskundigen kan invulling worden gegeven aan verdere vergroening. Een ander doel is om bij de bedrijfsvoering meer gebruik te maken van research, en zo nieuwe levende labs te ontwikkelen.

Bij nieuwbouw en aanbouw volgt de universiteit de hemelwaterverordening van de gemeente. Bij grote renovaties en terreininrichting wordt waar mogelijk waterretentie op terreinen en gebouwen toegepast. Dit is ook gebeurd bij de ontwikkeling van het plein bij het Herta Mohr-gebouw.

VOORUITBLIK

In 2024 worden vier verschillende fauna-onderzoeken gedaan op het LBSP (1. bijen/zweefvliegen, 2. fauna in het water, 3. libelles en 4. vleermuizen/vogels). Hiermee sluiten we aan op een bestaand meetsysteem van de gemeente Leiden. Studenten en medewerkers worden bij het project betrokken met een BioBlitz; zo kunnen ze helpen de flora en fauna in kaart te brengen. Vanaf 2025 zal de universiteit structureel gaan communiceren over biodiversiteit.

Er wordt een nieuwe visie voor de biodiversiteit op het LBSP ontwikkeld. De huidige visie wordt toegepast bij

Zonnepanelen en een substraatlaag met 14 sedumsoorten op het dak van de Schouwburgstraat in Den Haag (foto: Erwin Veenstra)

nieuwe ontwikkelingen. Het is wenselijk om ook in bestaande situaties kwaliteitsverbetering van beplanting te realiseren, samen met stakeholders en bedrijven op het LBSP. Hiervoor wordt een 'menukaart' opgesteld, die na de zomer van 2024 zal worden gedeeld.

Voor de Campus Binnenstad wordt het beleid van de gemeente Leiden gevolgd, [zie link](#). Leiden heeft ook een richtlijn voor natuurinclusief bouwen voor nieuwbouw, die de universiteit vanaf 2024 ook bij grote renovaties zal gaan toepassen.

Bij de Campus Den Haag is de universiteit aangesloten bij de gezamenlijke visie op de daken van de Grote Marktstraat. Zo dragen we bij aan kennisuitwisseling over groene, duurzame en aangename verblijfsplekken op daken.

Gekozen is om met een omgevingsscan van NL-Greenlabel meetbaar te maken wat de huidige status is van klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid op het LBSP en op de Campus Binnenstad. Met een ambitie en doelen kunnen we elke vier jaar registreren wat dit aan verbeteringen op deze drie thema's

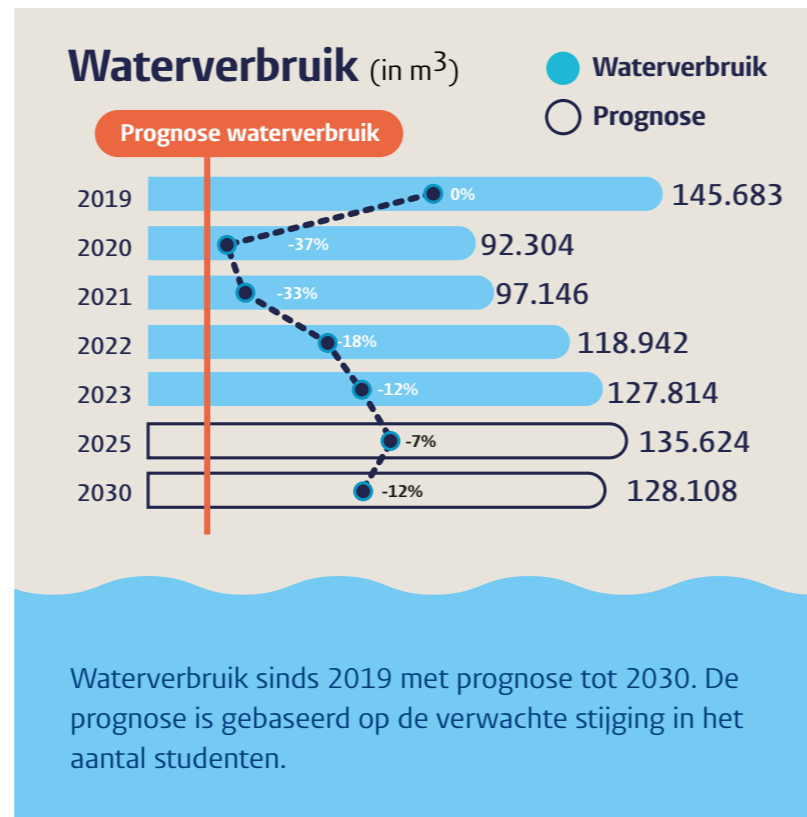
Duurzame leefomgeving

oplevert. De resultaten worden na de zomer van 2024 verwacht.

Het vergroende plein van het Herta Mohr-gebouw met 35 verschillende soorten planten wordt in 2024 opgeleverd. Ook aan de Maliebaan wordt een deel van het terrein vergroend (ca. 70 m²).

Zodra de fietsenstalling van het Gorlaeus in 2024 gereed is kunnen de vergroening en de aanleg van de daktuin worden opgepakt.

Ook is er een plan om (medio 2024) het bordes van het Pieter de la Court-gebouw te vergroenen en aantrekkelijker te maken voor sociale interactie (naar aanleiding van het UniverCity project).

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Invoeren van waterbesparende maatregelen bij nieuwbouw en renovaties

BEREIKT

In 2023 is het jaarlijkse leidingwatergebruik met 12% gedaald t.o.v. 2019, maar met 6% gestegen t.o.v. 2022. Dit komt mede door de stijging van het aantal studenten en medewerkers en het feit dat er in 2022, vanwege de coronapandemie, nog relatief gezien veel thuis werd gewerkt.

LOPEND

De komende jaren zullen er verschillende nieuwbouwprojecten worden gerealiseerd. In de nieuwe gebouwen zullen waterbesparende kranen en toiletten worden geplaatst, wat zal bijdragen aan een verdere vermindering van het watergebruik.

In de keuze van de beplanting in de volle grond op buitenterrein wordt rekening gehouden met de gevolgen van klimaatverandering. Voor de irrigatie van buitenterrein wordt waar mogelijk regen- of grachtenwater gebruikt.

VOORUITBLIK

Verwacht wordt dat het jaarlijkse gebruik van leidingwater in 2030 met 12% gedaald zal zijn t.o.v. 2019. Komende jaren zullen diverse adiabatische koelmachines worden vervangen, wat een forse waterbesparing zal opleveren.

Naar een circulaire economie

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Universitaire Inkoop Leiden (UIL) zal voor productgroepen waarvoor geen PIANOo-criteria zijn opgesteld, samen met degenen die verantwoordelijk zijn voor de inkoop, strengere duurzaamheidscriteria vaststellen.

VOORUITBLIK

In 2024 zal verkend worden of we bij ons inkoopbeleid gericht kunnen inzetten op duurzaamheid: 'Inkopen met impact'. We gaan na of we het ambitie-net van PIANOo kunnen toepassen in onze aanbestedingstrajecten. Hierbij zal een groep inhoudelijke experts betrokken worden, waaronder de coördinator duurzaamheid.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

Kennisopbouw over milieu-effecten van aanbestedingen van ICT en over hoogwaardige verwerking van afgeschreven ICT

VOORUITBLIK

In 2024 zal verkend worden hoe nader invulling gegeven kan worden aan deze ambitie.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

25% reductie van het jaarlijkse bedrijfsafval per gebruiker in 2027 t.o.v. 2019. Maximale grondstofherwinning via een tweesporenbeleid.

BEREIKT

De totale som van de hoeveelheid geproduceerd afval is lager dan in 2019. In 2019 werd 21,0 kg bedrijfsafval per gebruiker geregistreerd; in 2023 bedroeg dit 20,1 kg: een reductie van 4%.

Met ingang van november 2023 zijn de wegwerpbekers van alle campussen verbannen en wordt een stietegeldbeker gebruikt: de Billie Cup. Dit zal naar verwachting meer dan 800.000 wegwerpbekers per jaar besparen en duizenden kilo's minder afval opleveren.

LOPEND

In december 2023 hebben het UFB en het LUGO een restafvalaudit uitgevoerd. Zij hebben het restafval van de grootste onderwijslocaties verzameld, gesorteerd en op de juiste wijze gescheiden. Het bleek dat er een grote hoeveelheid afval bij het restafval wordt gegooid dat eigenlijk in een andere afvalstroom thuishoort. Dit is onnodig vervuilend, want restafval kan alleen maar worden verbrand, terwijl andere typen afvalstromen recyclebaar zijn.

In 2024 worden geen nieuwe monoverpakkingen van

Sinds augustus 2023 kunnen studenten en medewerkers hun eigen beker meenemen of gebruikmaken van de duurzame Billie Cup.

sauzen meer ingekocht; de bestaande voorraad wordt opgemaakt. Zodra er een geschikt alternatief gevonden is voor de monoverpakkingen voor boter en broodbeleg, zullen ook deze uitgefaseerd worden.

VOORUITBLIK

In 2024 wordt een nieuw plan ontwikkeld voor duurzaam grondstofmanagement, met extra aandacht

voor het beter gescheiden inzamelen van afval. Op dit moment zijn de afvalstromen te vaak vervuild met afval dat er niet in thuis hoort, zodat de afvalverwerker deze afkeurt en ze in de verbrandingsoven eindigen. In het plan wordt er ingezet op duidelijker communicatie naar studenten en medewerkers en bovendien zullen alle displays met digitale schermen ('signage') worden vernieuwd.

Naar een circulaire economie

**DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026**

**Opzetten monitoring van de ecologische
voetafdruk van het voedsel dat de
universiteit aanbiedt**

LOPEND

De grootste leverancier van cateringproducten voor de Universiteit Leiden, horecagroothandel Bidfood, heeft een conceptrapportage van de 'foodprint' 2023 opgesteld. Deze rapportage geeft nog maar een beperkt inzicht, omdat de afnamecijfers van de Universiteit Leiden nog voor 82% gekoppeld zijn aan de impactcijfers van het RIVM. Er wordt gewerkt aan een betere rapportage van de foodprint, gebaseerd op meer specifieke data, waarbij 100% van het assortiment van de Universiteit Leiden in kaart wordt gebracht.

VOORUITBLIK

In de aanbesteding levensmiddelen die gepland staat voor medio 2024, zal van toekomstige leveranciers gevraagd worden dat zij de foodprint van hun volledige assortiment kennen, en dus ook die voor de universiteit kunnen berekenen, en hier standaard over kunnen rapporteren.

**DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026**

**Vergroten van het aantal plantaardige
producten**

VOORUITBLIK

In maart 2024 deed de Universiteit Leiden mee aan de Nationale Week zonder Vlees & Zuivel, met een volledig aangepast menu in de universitaire restaurants. Dit is een mooie kans om te kijken welke plantaardige producten goed aanslaan en die vervolgens in het vaste assortiment op te nemen. Het UFB gaat kijken of er vaker bij dit soort landelijke initiatieven kan worden aangesloten, zoals Eet Geen Dierendag of Wereld Veganismedag.

**DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda
Duurzaamheid 2023-2026**

**Aanbod plantaardige zuivel in de
koffiemachines vergroten**

VOORUITBLIK

Medium 2025 start een aanbestedingstraject vendingmachines. Het is de intentie om al binnen de lopende overeenkomst een pilot op te starten met havermelkautomaten. De pilot wordt gestart op locaties waar reeds meerdere koffieautomaten bij elkaar staan.

Het Pure-concept is speciaal ontwikkeld voor de Universiteit Leiden en is universiteitsbreed geïntroduceerd.

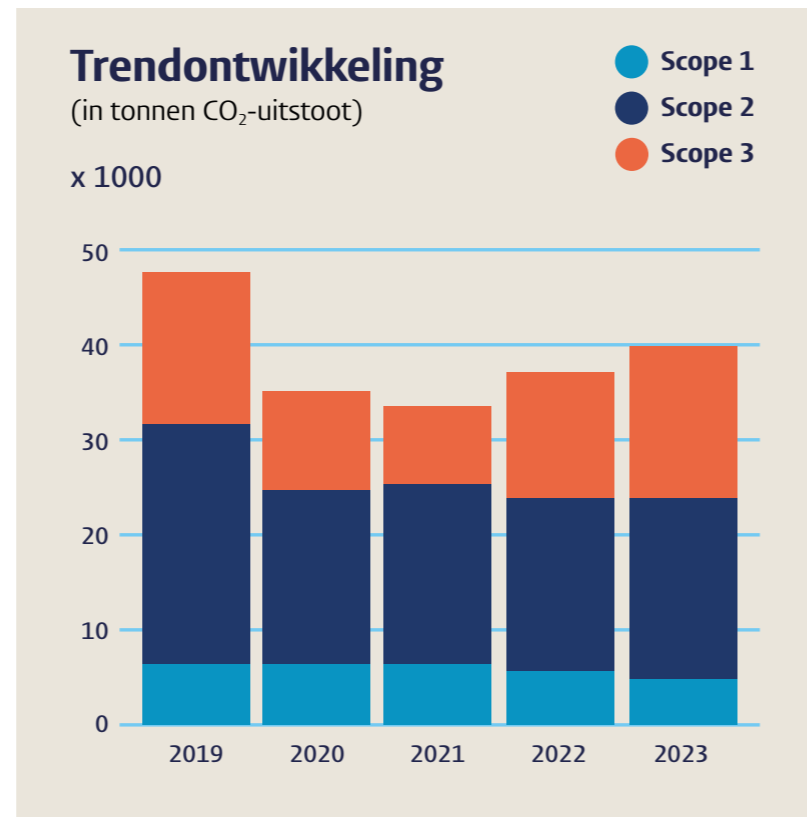
CO₂-footprint

De Universiteit Leiden heeft zich gecommitteerd aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs. Dit houdt in dat de universiteit haar CO₂-uitstoot in 2030 met 65% wil verminderen ten opzichte van het niveau van 1990 en met 95% in 2050. Deze ambitie is gericht op de bruto CO₂-uitstoot in de gebouwde omgeving, inclusief huur en verhuur (scope 1 en 2). De universiteit geeft prioriteit aan reductie en vermijden van CO₂-uitstoot boven compensatie. Een aantal emissies zijn echter onvermijdelijk. Om de doelstelling van klimaatneutraal (netto) te behalen zullen deze onvermijdbare emissies gecompenseerd moeten blijven worden.

DOELSTELLING in de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid 2023-2026

De universiteit streeft ernaar een 65% reductie in CO₂-emissies in scope 1 en 2 te realiseren in 2030 (t.o.v. 1990). In 2050 wil de universiteit klimaatneutraal zijn, in lijn met de klimaatdoelen van Parijs.

BEREIKT

De CO₂-uitstoot in 2023 is niet verder gedaald. Dit wordt veroorzaakt door een toename van het elektraverbruik. Het in gebruik nemen van nieuwe gebouwen en het uitfasen van oude leidt tot een tijdelijke toename van het totale gebruikte vloeroppervlak en het energiegebruik. In 2023 werd 78% van de CO₂-uitstoot veroorzaakt door het gebruik van elektriciteit, voor 20,0% uit het gebruik van aardgas en 2% uit het gebruik van stadswarmte en of externe WKO. De bruto-emissie van scope 3 is in 2023 gestegen ten opzichte van voorgaande jaren en is lager dan het

niveau van voor de coronapandemie. Het is belangrijk om op te merken dat scope 3 alleen gebaseerd is op bijdragen waarvoor registratiegegevens beschikbaar zijn. In 2023 zijn voor het eerst emissiedata toegevoegd voor levensmiddelen en het gebruik van Microsoft 365. Ook is er een toename vanwege extra CO₂-uitstoot als gevolg van import van vloeibaar LNG. Met de inkoop van Garanties van Oorsprong (GVO's of 'groencertificaten') was het aandeel hernieuwbaar opgewekte energie 65% van de totale energiemix van de Universiteit Leiden, inclusief opwek externe WKO's.

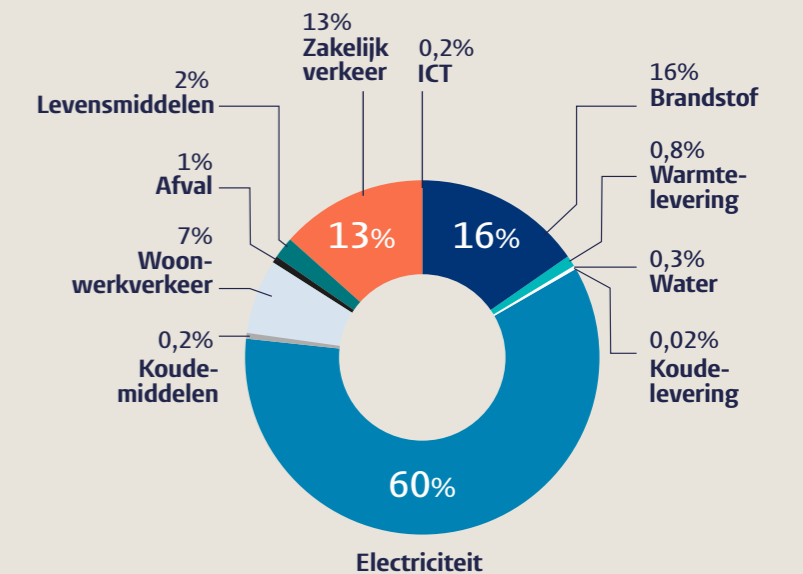
VOORUITBLIK

Op de lange termijn zal de CO₂-uitstoot van de universiteit voor scope 1 en 2 blijven dalen door het uitfasen van aardgas en een afname van de landelijke emissiefactor van elektriciteit.

De verwachting is dat er in 2030 72% CO₂-reductie wordt gerealiseerd ten opzichte van 1990 (feitelijke uitgangspunt is 1996). Mogelijk dat dit percentage nog hoger zal uitvallen naarmate warmteleveranciers duurzamer productiemethoden gaan toepassen en er een bijmengverplichting komt voor groen gas in het Nederlandse aardgasnet.

Scope 3 zal de komende jaren uitgebreid worden met meer data over onze emissies in de keten en zal hierdoor blijven toenemen.

Categorieën CO₂-uitstoot 2023

Wil jij meer weten over duurzaamheid bij de Universiteit Leiden?

Bekijk het dossier 'De duurzame universiteit' of stuur een mail naar duurzaamheid@leidenuniv.nl